

מסדרת

בחצרות בית ה'

שמחה בבית המלך

תאור מוחשי ומרגש של חג הסוכות, שמחת בית השואבה
ומצוות 'הקהל' בזמן שבית המקדש היה קיים
(עפ"י דברי חז"ל)

נכתב בס"ד ע"י

יעקב מאיר שטראוס

תשס"ח

רַעַשׁ אֲדִיר, שְׁנֹשְׁמֵעַ כְּרַעַם מִתְגַּלְגֵּל, יָרַד וְהִתְפַּשֵּׁט מִכּוּוֹן בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ לְכָל רֵחְבֵי הָעִיר, כְּשֶׁהוּא מִחְלִיק עַל גְּגוֹת הַבָּתִּים וְנִשְׁפָּן
אֶל הַחֲלוֹנוֹת. מִן הָרְחוֹבוֹת עָלָה מַעֲנָה, בְּצוּרַת תְּרוּעוֹת דּוֹמוֹת,
שִׁחָקָה אֶת הַתְּרוּעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת.

אֶת אֲלִיהֶו תַּפְסוּ הַקּוֹלוֹת בְּלִתִּי מוֹכֵן בַּעֲלִיל. רַעַם הַתְּרוּעָה
הָעֲצוֹם וְהַפְּתָאוּמִי הַזֵּנִיק אוֹתוֹ מִכֶּסֶּאוֹ בְּבִהְלָה רַגְעִית, שִׁחְלָפָה לָהּ
וְנִמּוּגָה בַּעֲבֹר רַגַע.

הוּא נָגַשׁ לַחֲלוֹן, וְהִבְחִין בְּקִבּוּצַת כְּהֲנִים שְׂנֹצְבָה בְּאַחַת
הַחֲצוֹצְרוֹת, בְּפִיָּהֶם חֲצוֹצְרוֹת, וְהֵם מְרִיעִים יַחַד כְּתִשּׁוּבָה לַתְּרוּעַת
הַחֲצוֹצְרוֹת שְׁנֹשְׁמֵעָה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

הַשָּׁמַיִם כָּבֵד הַחֲשִׁיכוֹ לַחֲלוּטִין. תִּפְלַת עֲרֻבִית הִסְתִּימָה זֶה
מִכָּבֶד, וְהַזְרִיזוֹם, שִׁכְבָּר סִימּוֹ לְהַבְדִּיל עַל הַכּוֹס, הַחֲלוֹ זוֹרְמִים
לְעֶבֶר הַר הַבַּיִת.

מֶרְגַע לְרַגַע גָּבְרָה הַנְּהִיגָה, וּבֵד בְּבֵד הִתְעַצְמָה הַצְּפִיפוֹת.
כְּעֲשָׂרִים מִלִּיּוֹן יְהוּדִים הָיוּ פּוֹסְעִים בְּזָרִיזוֹת וּבִהְתַּלְהֲבוֹת בְּמַעֲלָה
הָהָר, כְּשִׁחְדָּוָה מִמְּלָאָה אֶת לִבָּם, וְחִיוֹף שֶׁל צְפִיָּה עַל פְּנֵיהֶם.

אֲלִיהֶו וְאָבִיו נִסְתַּחֲפוּ בִּינּוֹת לְהַמוֹנֵי הָאֲנָשִׁים, כְּשִׁדּוֹ שֶׁל הַבֶּן
אֲחֻזָּה הֵיטֵב בְּכַפּוֹ הַחֲמָה שֶׁל אָבִא.

— תִּקְיַעַת הַחֲצוֹצְרוֹת הָאֲדִירָה נוֹעֲדָה לְזַרֵּז אֶת כָּל הַשּׁוֹהֵים
בִּירוּשָׁלַיִם לַעֲלוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ — הַסִּבִּיר אָבִא.

— גם בלי התרועעות — חשב אליהו בצפיה מתוקה — לא היה איש שוכח זאת. מי כסיל ויחמיץ ארוע כה מיוחד שמתרחש אחת² לשבע שנים?! מי זה שעלה לרגל לחג הסכות ולא ישתתף במצות הקהל במוצאי³ יום טוב ראשון של סכות?

אליהו נצב בעזרת הנשים⁽³⁾, קרוב קרוב למרפז הענינים, וידו הימנית מנחת על לבו. הוא נסה להסדיר את נשימותיו הקצרות ממאמץ ההליכה.

— את ה'הקהל' הקדם אינך זוכר, הא? — אבא החליק בחבה על פאותיו שנפרעו, וסלסל בהן מעט — היית אז רק בן ארבע. הרפבתי אותך על כתפי ולקחתי אותך עמי לבית המקדש.

— זאת עשית כדי לקיים את הנאמר בפסוק: "הקהל"⁴ את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם" — צטט אליהו, שאת אהבתו הגדולה ללמוד תורה אנו מכירים היטב מן הספרים הקודמים — אבל עכשו, כשכבר מלאו לי אחת עשרה שנים, בודאי אני כבר בוגר למדי, בכדי שאזכר כל פרט.

2. דברים ל"א י'

3. סוטה דף מא.

4. דברים ל"א י"ב

משמאלם, ממש במרכזה⁵ של עזרת הנשים⁶, עסקו כהנים ולויים בהרכבת בימת⁷ עץ גבוהה, בחפזון ובדיקנות. הבימה הרכבה כמו פאזל⁸ מחלקי עץ שהשתלבו זה בזה, ואליה הובילו מדרגות.

— איזה רעש! — אליהו, שהתמקם בסמוך למדרגות, הרים עיניו בחשש — אבא, אני חושש שלא נצליח לשמע אף מלה, ואולי יבואו עוד מעט כהנים ויסקרו אותנו מכאן?

— אל דאגה — הניח אבא יד מרגיעה על שכמו — אנחנו עומדים קרוב לבימה, ובעזרת ה' נוכל לשמע את קריאת התורה מפי המלך, מבלי להפסיד קעה.

— בעצם, היכן נאמר בתורה שדוקא המלך הוא הקורא?

— שאלה חשובה מאד! — צין אבא — כתוב בתורה: "בבוא⁹ כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם".

— אבל עדין לא ענית על השאלה שלי! — התפלא אליהו.

— למי אמר משה רבנו את המלים שאמרתי עכשו? — השיבו אביו בשאלה.

5. רמב"ם הלכות תגיגה פ"ג ה"ד

6. סוטה דף מא:

7. סוטה דף מא.

8. שם בתוספות ד"ה כתב

9. דברים ל"א י"א

מלותיו נבלעו בהמלה הנוראה שסביבם. הלחץ גבר
 בפתאומיות. מליוני האנשים שהצטופפו בעזרת הנשים עמדו
 דבוקים זה לזה. איש לא דבר²⁹ דברים בטלים, משום מורא
 מקדש'. אולם קולות הצחוק והצעקות של הילדים שנשארו על
 כתפיים, ובכיות התינוקות, הפכו את הרעש לבלתי נסבל.

— אני מקנה שאצליח לשמץ את קולו של המלך בתוך ההמלה
 האדירה הזו — חשב לעצמו אליהו.

29. או"ח סימן קנ"א ס"א וקל וחומר בבית המקדש

פרק ב' המלך נכנס

דמוות אצילית וגבוהת קומה נראתה עולה במדרגות הבימה. מעיל התכלת שעל הכהן הגדול, זהר לאור הלפידים הרבים שהאירו את המקום, וזקנו הלכן העניק מסגרת אצילית לפניו הטהורות. הוא פסע בצעדים זריזים כדרךכו, לעבר הפסא המוכן לו במרכז הבימה, וממקום מושבו העביר מבט אוהב על הקהל שגדש את המקום.

— מספן, ר' אשר — לחש אליהו באזנו של אבא — הוא לא יוכל לראות את הכהן הגדול וגם לא את המלך.

ממש לפני שיצאו מן הבית, נתקל ר' אשר מארחם, מבלי משים, בעכבר שמת באחת מפינות הבית. ר' אשר, הטמא¹ בטמאת שרץ, מהר אל המקוה כדי לטבל. לאחר שטבל, הצטרף לקבוצה של אותם יהודים שפנו 'טבולי יום'. 'טבולי יום' הם אלו שנטמאו באותו ערב, או למחרת, בטמאת שרץ או נבלה, וטבלו במקוה. הפניסה² לעזרת הנשים (3) נאסרה עליהם עד צאת הכוכבים. מיד פשטמא, הודיע ר' אשר, שהוא יאלץ לחפש

1. ויקרא י"א כט-לב

2. כלים פ"א מ"ח

הָאֵב פָּנָה לְאַלְיַעֲזָר:

— שְׁמוּאֵל שׁוֹאֵל, מִדּוּעַ אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ שֶׁהַטַּעַם לְהִבָּאֵת הַתִּינוּקוֹת הֵנוּ כְּדֵי לָתֵת שָׂכָר לְמַבְיְאֵיהֶם, הֲרִי בַתּוֹרָה נֶאֱמַר שֶׁהַסֵּבָה הִיא "לִירְאָה אֶת ה'" — שֶׁתִּכְנַס בָּהֶם יִרְאֵת שָׁמַיִם?

מִן הַסֵּלֶם הַסָּמוּךְ עָנָה בַּחֲבִיבוֹת יְהוּדֵי נָשׁוּא פָּנִים כְּבֵן חֲמָשִׁים:

— הַתְּשׁוּבָה הִיא כְּזוֹ: קִטְנִים¹⁶ שֶׁכָּכָר הִגִּיעוּ לְגִיל חֲנוּךְ, אָכֵן מִשְׁפָּעִים מִהַמַּעֲמָד הַגָּדוֹל וּמַחֲדָרֵת בְּקִרְבָּם יִרְאֵת ה', אֲבָל קִטְנִים פָּחוֹת מִגִּיל חֲנוּךְ, שֶׁכָּלֵל לֹא מְבִינִים וְאֵף לֹא מַאֲזִינִים, מוֹבָאִים כְּדֵי לָתֵת שָׂכָר לְמַבְיְאֵיהֶם.

הַהִמְלָה הַתַּעֲצָמָה בַּפְּתָאוּמִיּוֹת, וְאַלְיָהּ חָשׁ שֶׁהוּא כְּמַעֲט נִמְחָץ מֵרַב צְפִיפוֹת.

— הַמֶּלֶךְ מַגִּיעַ! פָּנּוּ דָרֶךְ!! — נִשְׁמָעוּ קְרִיאוֹת נְרַגְשׁוֹת בִּקְהָל.

יָם הָרָאשִׁים כָּמוֹ נַחֲצָה לְשָׁנִים, כְּשֶׁנֶּצֶב הַמֶּלֶךְ בִּפְתִּיחַ עֲזָרַת הַנָּשִׁים(29). בַּשָּׁבִיל הַצָּר שֶׁנוֹצָר עַד לְבִימַת הָעֵץ, עָבַר הַמִּנְהִיג בְּצַעֲדִים מְלֻכּוֹתִיִּים, כְּשֶׁעֵינָיו כָּלֶם נְשׁוּאוֹת אֵלָיו.

16. מהרש"א בח"א חגיגה דף ג. אור החיים הק' דברים ל"א י"ג

מן הגזזטראות¹⁷ שהוכנו במיוחד לצורך שמחת בית השואבה, השקיפו הנשים בהתרגשות, ואפלו הילדים חדלו לרגע מלהרעיש.

דממה עמקה שורה בקהל כשהתישב המלך על כסאו המפאָר. כתר המלכות שעל ראשו נצץ וזהר לאורן של אבוקות הענק שדלקו בצדי הבימה, וגלימת ארגמן השתלשלה על כתפיו בקפלים מלכותיים. מכנסיו השחורות היו רקומות מברד משי מבהיק, ונקשרו מתחת לברכיו.

שמש¹⁸ בית הכנסת של הר הבית (1) התקרב אל הבימה, וספר תורה חבוק היטב בנרועותיו. הוא עבר ממש סמוך אליהו, ששלח ידו ונשק לספר הקדוש.

השמש טפס במדרגות, והמלך קם ונעמד מלא קומתו לכבוד התורה.

חזן בית הכנסת, (השמש) מסר את ספר התורה לראש הכנסת (הנבאי הראשי). ראש הכנסת העביר אותו לסגן, והסגן מסר לפהן הגדול.

המלך קבל את ספר התורה מהפהן הגדול, והניח אותו בעדיניות על השלחן שלפניו.

בתוך ההתרגשות שמע אליהו את לחישתו של אביו:

17. סוכה דף נא:

18. סוטה דף מא.

— הִבֵּט עַל הַשְּׁלָחַן הַקָּטָן שֶׁנִּמְצָא בְּמִרְכְּזוֹ הַבֵּימָה. הֲאִם אֲתָה מִבְּחִין בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה?

— בּוֹדְאִי — לָחֵשׁ אֵלֶיהוּ בְּקוֹלָנִיּוֹת.

— בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן הָיָה קָיָם, קָרְאוּ¹⁹ בְּהִקְהָל מִתּוֹךְ הַסֵּפֶר שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּיָדוֹ הַקְדּוּשׁוֹת.

— בָּאֵמֶת? — הַתְּרַגְּשׁוֹת עָלְתָה בְּגוֹי שֶׁל הַיֵּלָד — וְהֵיכָן הוּא עֹכֶשׂוּ?

— הַיּוֹם אֵינָנו קוֹרְאִים מִתּוֹכוֹ. כִּנְרָאָה שֶׁהוּא נִגְנָז²⁰ יַחַד עִם הָאָרוֹן בֵּימֵי יֵאֻשִׁיהוּ, שֶׁמֶלֶךְ בְּסוֹף תְּקוּפַת בֵּית רִאשׁוֹן.

אָבָא רָכַן אֵלָיו וְאָמַר בְּהִדְגָּשָׁה:

— זְכוֹר אֵלֶיהוּ, הַמֶּלֶךְ מְשַׁמֵּשׁ כְּרָגַע כְּשֶׁלִּיחַ²¹ לְהַשְׁמִיעַ לָנוּ מִסֵּר חָשׁוֹב מִפִּי ה'. זְקוּף אֶת אֲזִנֶּיךָ וְהַשְׁתַּדֵּל לֹא לְהַחֲמִיץ אֶף מִלָּה!

19. בבא בתרא דף יד: ברש"י ד"ה ספר עזרה

20. יומא דף נב:

21. רמב"ם הלכות חגיגה פ"ג ה"ו

פרק ג' מעמד קבלת התורה

לתוך הדממה העמקה פרץ קולו של המלך, עמק וצלול:

— "ברכו¹ את ה' המברך".

— "ברוך ה' המברך לעולם ועד" — ענה הקהל בשאגה.

— "ברוך אתה ה'... אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה ה' אלקי² ישראל מן העולם ועד העולם ברוך נותן התורה" — ברוך המלך בנגון ובהטעמה.

— "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" — קראו לעמדתו מליוני הפיות, ונדמו בבית אחת. גם התינוקות היו שקטים, והקטנים החרישו אף הם.

— "אלה³ הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" — פתח⁴ המלך באותן מלים עתיקות יומין, אותן נשא משה רבנו אלף ושלש מאות שנה קדם לכן. הוא הגביה את קולו ככל שיכל, ואלהיו, שעמד קרוב למדי — שמע היטב כל מלה. הוא סובב את ראשו

1. רמב"ם הלכות תפלה פי"ב ה"ה

2. תענית דף טז: ברש"י ד"ה אבל במקדש וברש"י ד"ה ויברכו שם

3. דברים א' א'

4. סוטה דף מא.

והביט באלו שעמדו רחוקים מן הבימה. האנשים עמדו על קצות אצבעותיהם והטו את אזנם במאמץ, בכונה⁵ גדולה, כדי לשמע פמה שיותר. הדממה הייתה מחלטת ובעלת מפשות. גם היהודים העומדים בהר הבית, שעמדו רק הר רחוק מן הקריאה, עמדו ביראה ולא פצו את פיהם.

במקומו הצר, לא הפסיק אליהו להתרגש. לפני שנים כה רבות, היו ישראל עומדים⁶ בארץ מואב, לפני פניסתם לארץ ישראל, ומאזינים לדברים אלו מפיו של משה רבנו בכבודו ובעצמו! הנה היום זכיתי גם אני, והנני נצב בין רבבות עמך בית ישראל, שהגיעו לשמע את דבר ה'.

ההתרגשות העמקה הרעידה את גופו, אך הוא מהר לגעור בעצמו: — די להרהר! המלך כבר סיים את פרשת דברים, עלי להטות אזן ולא לשקע במחשבות.

המלך המשיך ללא שהיות, בפרשת⁷ ואתחנן:

— "כִּי⁸ מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו" — ושוב הציפו את אליהו המחשבות, וחיוף מאשר האיר את פניו: פמה טוב לי שנולדתי יהודי! אשרי שאני בן לעם הנבחר!

5. רמב"ם הלכות חגיגה פ"ג ה"ו

6. דברים א' ה' דברים כ"ח ס"ט

7. סוטה דף מא.

8. דברים ד' ז'

קולו של המלך המשיך להתנגן בנעימה:

— "לא⁹ את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת כי אפנו אנחנו אלה פה היום בלנו חיים" — בכל יום ויום מחדש ה' את בריתו עמנו — חזר אליהו והפנים.

המלך הכריז בעז את עשרת הדברות, ואליהו במחשבתו ערך השואה: בזמן¹⁰ שמשה רבנו השמיע את עשרת הדברות, דמם כל העולם. גם כאן מתרחש דבר דומה. המלה¹¹ האדירה שקכה, התינוקות חדלו מלבכות, ואף ילד לא צוחק ולא צועק! האין זה גם אמתי?

— זוהי יראת ה' שגורמת לכלם לשתק — פסק לעצמו. הוא העביר מבט חוקר על פני האנשים שסביבו. הפנים כלן עטו אימה¹² ויראה, גילה ורעדה, כיום שנמנה התורה בסיני.

לתוף מחשבותיו בקע קולו של המלך, בהרעימו את 'קריאת שמע'. אליהו נרעד, ובמקום הכי עמק בלבו נבטה בו הידיעה הברורה, "כי¹³ ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו", והוא הקטן מקבל עליו על מלכות שמים.

9. דברים ה' ג'

10. שמות רבה פ' כ"ט ט'

11. האדר"ת - זכר למקדש ח"א פ"א

12. רמב"ם הלכות חגיגה פ"ג ה"ו

13. דברים ד' ל"ה